

7. *Marshall A. Principles of Economics: An introductory volume / A. Marshall. – London, UK : Macmillan, 1890. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.econlib.org/library/Marshall/marPtoc.html>.*
8. *OECD Reviews of Regional Innovation. Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches, 2007. – 350 pp.*
9. *Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ. ; под ред. и с предисловием В. Д. Щетинина]. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.*
10. *Соколенко С. І. Кластерний механізм інноваційного розвитку / С. І. Соколенко, Ю. В. Кіндзерський // Проблеми и перспективы инновационного развития экономики: Материалы XII междунар. науч.-практ. конф. – Киев-Херсон-Симферополь, 2007. – С. 511-513.*
11. *Циганов С. А. Інновації як об'єкт впливу міжнародного фінансового капіталу в умовах циклічних змін економіки / С. А. Циганов, Н. М. Процун // Фінанси України. – 2014. – № 10. – С. 73-86.*

Соколова О. Н. Кластеры промышленных предприятий как носители инновационного характера развития экономики страны.

В статье рассматривается влияние кластеров промышленных предприятий на обеспечение инновационного характера развития экономики страны. Раскрывается содержание инновационности как особого свойства промышленных кластеров; роль промышленно-кластерных структур в экономическом развитии ведущих стран мира. Обосновывается целесообразность государственной поддержки промышленных кластеров, которая должна базироваться на оценке их деятельности по ключевым критериям.

Ключевые слова: кластер, кластеры промышленных предприятий, инновационность, передаточный механизм инноваций, инновационный характер развития, инновационная инфраструктура, кластерная политика.

Sokolova O. Industrial clusters as a confirmation of innovation development of economy country.

The article examines the influence of industrial clusters to provide innovative character of the economy. The content disclosed innovation as special properties of industrial clusters. Highlights the role of industrial-cluster structures in the economic development of the leading countries in the world. Grounded expediency of state support of industrial clusters which should be based on an assessment of their performance on main criterias.

Keywords: cluster, industrial clusters, innovativeness, connecting gear of innovation, innovative development, innovative infrastructure, cluster policy.

УДК 338. 439

Страшинський В. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ**

У статті проаналізовано сучасний стан інвестиційних процесів у вітчизняній харчовій промисловості, виокремлено основні проблеми інвестиційної привабливості України та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, харчова промисловість, інвестиційна привабливість країни.

Харчова промисловість завжди вважалася для України пріоритетною і стратегічно важливою галуззю, яка здатна задовольнити не тільки потреби внутрішнього ринку, а й забезпечити провідне місце держави серед лідерів із виробництва якісного продовольства. Біокліматичні умови нашої країни дають можливість збільшувати обсяги виробництва та забезпечувати населення якісною харчовою продукцією, тому стратегічним завданням цієї галузі є експорт. Крім того, потенціал вітчизняного сільського господарства, що забезпечує харчову промисловість сировиною, дозволяє вивести нашу країну на достатній рівень продовольчого самозабезпечення та налагодити експорт, водночас утримуючи лідируючі позиції в міжнародній торгівлі продовольством.

Так, у 2014 році частка харчової промисловості у структурі валового внутрішнього продукту становила 8%, а в обсязі реалізованої промислової продукції – 21,3%. Також вона займала майже половину обсягу експорту продукції агропромислового комплексу (47%), що в свою чергу знайшло відображення у значній частці (18,5%) в обсязі прямих іноземних інвестицій у промисловість країни. Індекс промислової продукції виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів склав 102,5%, тобто, незважаючи на негативні явища в країні, приріст був позитивний.

Проте вітчизняна харчова промисловість переживає зараз не найкращі часи, в основному через наявність невирішених питань, таких, як виведення продовольчих галузей на новий технологічний та технічний рівень, створення експортної інфраструктури, вдосконалення механізмів фінансової допомоги виробникам продовольства тощо.

Водночас, посилення процесів глобалізації та інтеграція України до світової спільноти, по-перше, зробили економіку нашої держави більш вразливою до зовнішніх загроз і, по-друге, висунули перед нею серйозні вимоги щодо забезпечення відповідного рівня її конкурентоспроможності. Це, зокрема, стосується й харчової промисловості. Відповідність світовим стандартам може бути досягнута тільки за умови переходу галузі на інноваційну модель розвитку та активного впровадження сучасних технологій харчового виробництва. Відтак питання щодо підвищення ефективності функціонування вітчизняних харчових підприємств, виявлення загроз і потенційних можливостей зростання галузі, а також покращення рівня якості та конкурентоспроможності вітчизняних продуктів харчування набувають неабиякої актуальності.

З огляду на це необхідність аналізу проблем харчової промисловості й розробки практичних рекомендацій щодо їх подолання не викликає жодного сумніву.

Пошук шляхів ефективного розвитку харчової промисловості України, усунення негативних тенденцій її функціонування турбують низку провідних вітчизняних учених. Зокрема розвиток підгалузей харчової промисловості на різних етапах досліджували такі вчені, як П. П. Борщевський, Л. В. Дейнеко, А. О. Заїнчковський, Д. Ф. Крисанов, Т. Л. Мостенська, П. В. Осіпов, П. В. Прядко, М. П. Сичевський, Н. С. Скопенко, Л. Г. Чернюк та інші.

Метою дослідження є аналіз залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України та харчову промисловість зокрема, визначення основних проблем та шляхів підвищення інвестиційної привабливості вітчизняної харчової промисловості.

Харчова промисловість об'єднує у своєму складі десятки підгалузей, основними серед яких є: цукрова, молочна, олійно-жирова, хлібопекарська, кондитерська, м'ясна, лікєро-горілочна та інші.

Як і будь-якій іншій галузі, харчовій промисловості притаманно чимало особливостей. Зокрема, продукція, що виробляється харчовими підприємствами, відноситься до товарів першої необхідності, а тому користується постійним попитом (на харчові продукти витрачається лєвова частка бюджетів вітчизняних домогосподарств); галузь має тісні інтеграційні зв'язки із сільським господарством, а відтак підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, неможливе без вирішення проблем, які наявні сьогодні у тваринництві та рослинництві; ринок продовольства характеризується значною ємністю, що робить харчову промисловість достатньо привабливою для інвестицій.

Важливість галузі для економіки нашої країни обумовлена її значною питомою вагою в загальних обсягах виробництва і реалізації промислової продукції, експортним потенціалом та обсягами податкових надходжень, які вона забезпечує.

Як відомо, харчовим підприємствам сировину постачає сільське господарство, тому від ефективності діяльності аграрного сектору економіки в значній мірі залежить виробництво продуктів харчування. На жаль, за останні роки, через об'єктивні та суб'єктивні причини (зменшення площ сільськогосподарських угідь, погіршення родючості ґрунтів, скорочення поголів'я великої рогатої худоби, кліматичні зміни), спостерігаються труднощі у вирощуванні сировини, що призводить до обмеженості ресурсів та проблем із забезпеченням підприємств харчової промисловості достатньою кількістю сільськогосподарської продукції належної якості.

До чинників, які гальмують розвиток харчової промисловості і негативно впливають на діяльність підприємств, крім якості сировини, належить також стан основних засобів. У переважній більшості підприємств харчової промисловості відсутність коштів призводить до того, що прискореними темпами зношуються їх основні засоби виробництва. Істотне погіршення стану матеріально-технічної бази, нагромадження застарілої техніки та обладнання знижує продуктивність їх використання та збільшує витрати на утримання та експлуатацію, що є наслідком зниження платоспроможності підприємств, збитковістю або низькою ефективністю господарювання [4].

Подолання багатьох негативних явищ у харчовій промисловості можливе за умови ефективного інвестування у галузь. Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність", інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою створення прибутку (доходу) або отримання соціального ефекту.

Обсяги капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2010–2014 роках представлені на рисунку 1.

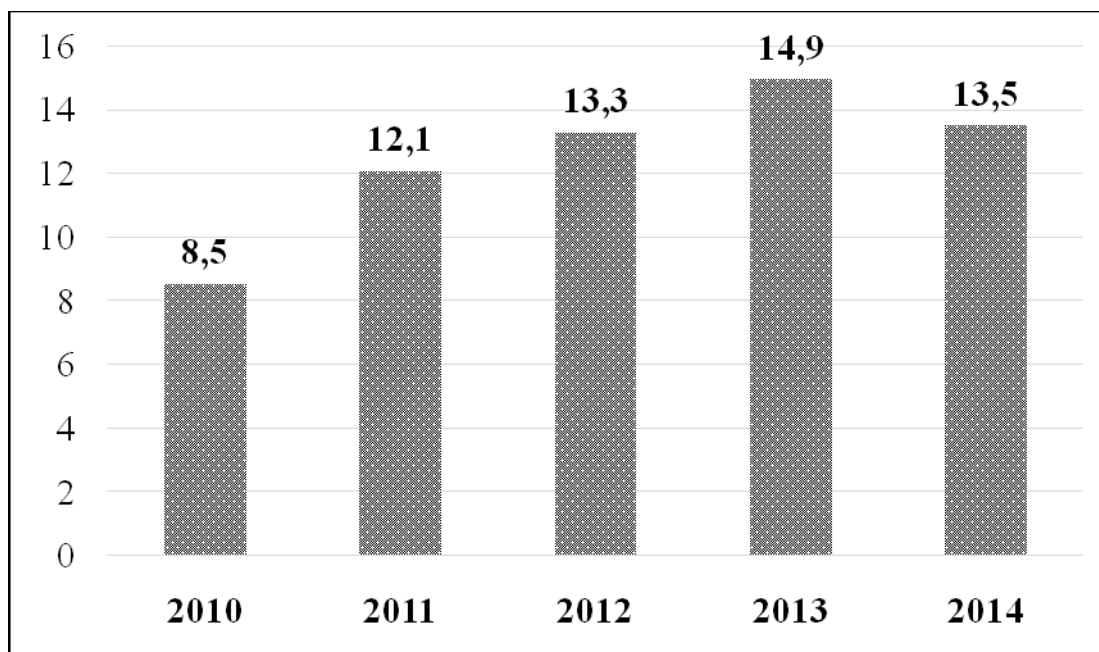

Рис. 1. Обсяги капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2010–2014 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Як свідчать дані рис. 1, обсяг капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів поступово зростає протягом останніх років і досяг максимального значення у 2013 році, склавши 14,9 млрд. грн. Проте у 2014 році, внаслідок важкої політичної та економічної ситуації, а також через зовнішню агресію та тимчасову втрату контролю над окремими областями України, обсяг капітальних інвестицій скоротився на 1,5 млрд. грн. Також варто зазначити, що за останні 3 роки частка капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій у промисловість зросла з 14% до 16%, проте це можна пояснити швидшим скороченням інвестицій в ті галузі, продукція яких не є товарами першочергової необхідності.

Досить потужний експортний потенціал харчової промисловості робить її привабливою для іноземних інвесторів, проте існує низка проблем, які погіршують інвестиційний клімат в Україні, зокрема економічна і політична нестабільність, нерозвиненість галузевої інфраструктури, негативні геополітичні фактори, корупція.

Таблиця 1

**Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал)
за видами економічної діяльності, млн. дол. США**

Види економічної діяльності	2013 р.		2014 р.	
	в економіці України	з України	в економіці України	з України
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	3228,0	77,8	2732,4	59,3
Сільське, лісове та рибне господарство	776,9	19,0	594,1	19,3

Види економічної діяльності	2013 р.		2014 р.	
	в економіці України	з України	в економіці України	з України
Промисловість	18067,5	174,5	14817,1	130,1
Всього	57056,4	6597,4	45916,0	6352,2

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Як видно з таблиці 1, загалом прямі іноземні інвестиції з України значно поступаються акціонерному капіталу в економіці України; у 2014 році різниця складала близько 39 564 млн. дол. США, або в 7,2 рази. При цьому сальдо інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів складало 2 673 млн. дол. США, або в 46 разів. Також варто зазначити, що у 2014 році відносна частка прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіці України зросла порівняно з попереднім з 5,7% до 6%, а з України скоротилась з 1,2% до 0,9%.

Структура прямих іноземних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2014 році представлена на рисунку 2.

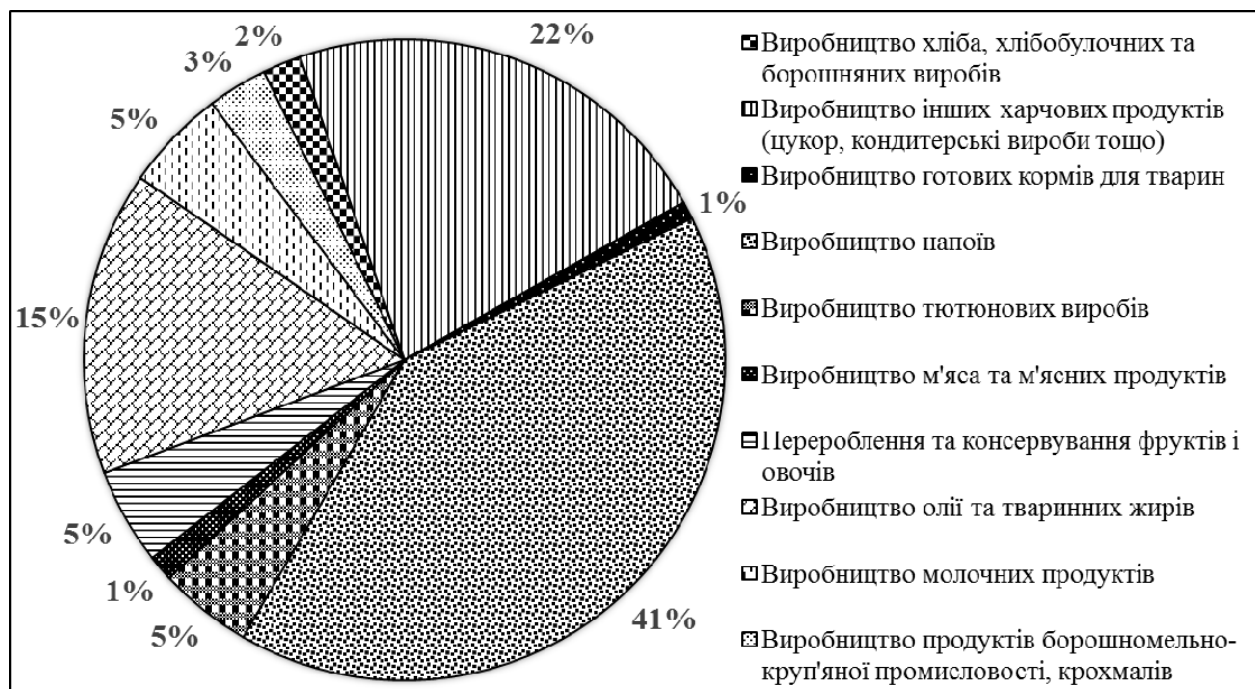

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2014 році

Джерело: складено автором на основі даних [3]

З рисунку 2 бачимо, що найбільше прямих іноземних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2014 році припадає на виробництво напоїв (41%), найменше – на виробництво готових кормів для тварин (1%).

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в економіці України у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у розрізі країн світу

Країна	01/01/2014		31/12/2014	
	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
Кіпр	710,1	22,0	685,3	25,1
Нідерланди	641,0	19,9	621,3	22,7
Беліз	579,2	17,9	293,7	10,8
Інші	1297,7	40,2	1132,0	41,4
Всього	3228,0	100,0	2732,4	100,0

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Дані таблиці 2 свідчать, що більше половини прямих іноземних інвестицій в економіці України у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів припадає на 3 країни: Кіпр, Нідерланди та Беліз, що є офшорними зонами. Це спричиняє певні незручності як для вітчизняної економіки, так і для статистичних підрахунків.

Щодо прямих інвестицій з України у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, то лівова частка припадає на Російську Федерацію. Проте слід зазначити, що у 2014 році обсяг інвестицій значно скоротився, а саме на 24%, порівняно з попереднім роком і становив 59,3 млн. дол. США, що зумовлено зменшенням прямих інвестицій в Росію на 36% або на 18,6 млн. дол. США. Можна з впевненістю констатувати, що, зважаючи на політику нашого сусіда як щодо вітчизняної харчової продукції, так і до України в цілому, в наступних роках обсяг інвестицій зменшуватиметься й надалі.

Зарубіжний досвід показує, що поліпшення інвестиційного клімату має важливе значення для подальшого розвитку харчової промисловості. Виходячи з цього, маємо приділити належну увагу всім етапам інвестування.

Для того, щоб розпочати інвестиційну діяльність, потенційний інвестор, а нерідко й підприємство – об'єкт інвестування повинні вжити певних організаційних дій, передбачених законодавством. У більшості випадків уже ці дії, незважаючи на їх зовнішню простоту, супроводжуються грошовими втратами, затягуванням часу реалізації проектів, виникненням великих ризиків дострокового припинення інвестування або надмірного зниження прибутків. Природно, що ці чинники спроможні негативно вплинути на оцінку інвестором інвестиційного клімату, обмежити обсяги інвестиційних вкладень або взагалі перешкодити початку інвестування.

Якими б не були види вкладень і обраний спосіб інвестування, інвестора очікують процедури реєстрації, узгодження і повідомлення, що є прерогативою різних органів державної влади й управління або уповноважених ними підприємств. Аналіз нормативних документів і практики виконання зазначених процедур дає змогу виокремити кілька властивих їм тісно пов'язаних між собою негативних моментів. А саме:

- деякі з процедур можна провести тільки після фактичного внесення інвестицій;
- існує можливість прийняття державним органом негативного рішення по тій

або іншій процедурі вже після здійснення попередніх;

– необхідність деяких із процедур, яка в принципі повинна бути продиктована інтересами суб'єктів інвестиційної діяльності або держави, явно перебільшена, або зовсім не очевидна;

– частина процедур зорієнтована на досить істотне обмеження можливостей інвестора без повного позитивного економічного й соціального ефекту.

Все вищезазначене підвищує ймовірність того, що інвестор, який прийняв стратегічне рішення про доцільність вкладення коштів, ризикує спочатку понести певні інвестиційні витрати, а потім опинитися перед фактом одержання відмови уповноважених органів (підприємств). Ця ситуація за своєю суттю вказує на те, що інтереси інвестора не мають пріоритету, а останнє слово залишається за державою чи визначеними посадовими особами. Певне тому, при характеристиці інвестиційного клімату в Україні іноземні дослідники, представники міжнародних фінансових організацій і бізнесу часто згадують негативну роль корупції.

Практика свідчить: найбільш ефективні напрямки капіталовкладень у харчовій промисловості – реконструкція й технічне переоснащення виробництва. Це дає змогу в коротші строки, з меншими витратами, ніж при новому будівництві, оновлювати матеріально-технічну базу, освоювати нові потужності.

Технічне переоснащення діючих підприємств передбачає встановлення нового обладнання та устаткування на діючих площах, впровадження автоматизованих систем управління і контролю, сучасних методів управління виробництвом, модернізацію і технічне переоснащення природоохоронних об'єктів, опалювальних і вентиляційних систем, підключення до централізованих джерел тепло- й електропостачання. Його слід здійснювати за проектами й кошторисами на окремі об'єкти або види робіт, які розробляють на основі єдиного техніко-економічного обґрунтування і згідно з планом підвищення техніко-економічного рівня галузі.

Щодо розширення діючих підприємств, то воно передбачає будівництво нових і збільшення потужностей діючих об'єктів на існуючих або прилеглих до них територіях. Реконструкція діючих підприємств зумовлює перебудову, пов'язану з удосконаленням виробництва і підвищенням його техніко-економічного рівня на основі науково-технічного прогресу. Реконструкція потребує комплексного проекту, який передбачає розширення виробничих потужностей, підвищення якості та розширення асортименту продукції (в основному без збільшення чисельності працюючих), поліпшення умов праці та охорони навколишнього середовища.

Шляхами покращення інвестиційної привабливості країни є:

– забезпечення реального низького рівня інфляції та передбачуваність рівня цін в економіці;

– створення простої і зрозумілої системи оподаткування;

– надання пільг малому та середньому бізнесу;

– функціонування сприятливого митного і валютного законодавства [5].

Проведений аналіз показав, що державне регулювання інвестиційних процесів підприємств харчової промисловості має ґрунтуватися на таких основних принципах:

– взаємна відповідальність іноземних інвесторів і держави;

– дотримання основних прав і свобод іноземних інвесторів;

– юридична відповідальність іноземних інвесторів за порушення законодавства

чи міжнародних договорів;

– заохочення іноземних інвесторів, які спрямовують інвестиції у проекти, визначені як пріоритетні;

– удосконалення законодавства щодо іноземних інвестицій;

– невтручання органів державної виконавчої влади в господарську діяльність підприємств;

– стимулювання розвитку приватної ініціативи як одного з чинників ефективного виробництва;

– забезпечення всім суб'єктам господарювання захисту прав власності, майна, результатів праці, а також інтелектуальної власності [1].

Висновки. Таким чином, харчова промисловість є досить перспективною галуззю вітчизняної економіки, що має значний експортний потенціал. Проте, зважаючи на економічні та політичні труднощі, які негативно впливають на агропромисловий сектор, більшої уваги потребує проблема залучення іноземних інвестицій та підвищення інвестиційної привабливості як країни в цілому, так і галузей харчової промисловості, вирішенню якої сприятиме система ефективного державного регулювання інвестиційних процесів.

Використані джерела:

1. Немченко В. В. Стратегічні напрями інвестування у харчову промисловість України / В. В. Немченко // Економіка харчової промисловості. – 2009. – № 1. – С. 17-19.
2. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційна веб-сторінка Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua>
4. Пашнюк Л. О. Харчова промисловість України: стан, тенденції та перспективи розвитку / Л. О. Пашнюк // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 9-10. – С. 60-63.
5. Руденко В. В. Світові тенденції інвестиційної діяльності на підприємствах харчової промисловості / В. В. Руденко / Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Вип. 9 (1). – С. 138-142.

Страшинский В. И. Инвестиционное обеспечение предприятий пищевой промышленности: состояние, тенденции и проблемы.

В статье проанализировано современное состояние инвестиционных процессов в отечественной пищевой промышленности, выделены основные проблемы инвестиционной привлекательности Украины и пути их решения.

Ключевые слова: *прямые иностранные инвестиции, пищевая промышленность, инвестиционная привлекательность страны.*

Strashynskiy V. I. Investment maintenance of the food industry: status, trends and challenges.

The article analyzes the current state of investment in the domestic food industry, highlights the main issues of investment attractiveness of Ukraine and its solutions.

Keywords: *foreign direct investment, the food industry, the investment attractiveness of the country.*